

Postępowanie karne

Środki przymusu Tymczasowe aresztowanie

Dr hab. Wojciech Jasiński
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Środki przymusu

Środki przymusu - zbiorcza nazwa na niejednorodne w swoim charakterze instytucje procesowe, których celem jest wymuszenie (zabezpieczenie) spełnienia obowiązków procesowych lub zabezpieczenie osiągnięcia celów procesu.

W wielu przypadkach k.p.k. przewiduje **brak dobrowolności** w dokonywaniu określonych czynności mających znaczenie dla przebiegu procesu. Środki przymusu zabezpieczają albo wymuszają ich wykonanie.

Cele stosowania środków przymusu

- **Zapewnienie prawidłowego toku postępowania karnego** (np. zatrzymanie, tymczasowe aresztowanie)
- **osiągnięcie celów postępowania karnego**
 - trafnej represji (np. zabezpieczenie majątkowe, list gończy)
 - uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego (np. zabezpieczenie majątkowe)
 - rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie (np. zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie)
- **Wyjątkowo zapobieżenie popełnieniu nowego ciężkiego przestępstwa (środki zapobiegawcze)**

Środki przymusu

Regulacja prawna dotycząca środków przymusu

1) Dział VI KPK – art. 243-298 KPK

2) Inne przepisy KPK:

dział dotyczący dowodów (art. 217 § 5, 219 KPK)

dział dotyczący postępowania przed sądem I instancji (np. art. 374 § 2 KPK, 375 § 1 KPK, 376 § 1 KPK, 390 § 1 KPK)

dział dotyczący stron – art. 74, 75 § 2 KPK

3) Ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 48-51)

Środki przymusu

Środki przymusu *sensu stricto* – środki przymusu uregulowane w dziale VI k.p.k.

- 1) Zatrzymanie
- 2) Poszukiwanie oskarżonego
- 3) List gończy
- 4) List żelazny
- 5) Kary porządkowe
- 6) Zabezpieczenie majątkowe

Środki przymusu

7) Środki zapobiegawcze

Izolacyjne - Tymczasowe aresztowanie

Nieizolacyjne

- Poręczenie majątkowe
- Poręczenie społeczne lub osoby godnej zaufania
- Dozór Policji (prosty i warunkowy)
- Zakaz opuszczania kraju
- Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym
- Zawieszenie w czynnościach służbowych, w wykonywaniu zawodu
- Nakaz powstrzymania się od określonej działalności, od prowadzenia pojazdów (art. 276, 276a k.p.k.)
- Zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne

Szczegółowe cele stosowania środków przymusu

Zabezpieczenie materiału dowodowego (środki przymusu dowodowego)

- Przymusowe odebranie rzeczy (art. 217 par. 5 KPK)
- Przeszukanie (art. 219 i nast. KPK)
- Przymusowe wyegzekwowanie obowiązków dowodowych oskarżonego oraz osoby podejrzanej (art. 74 par. 3a KPK)
- Kodeks postępowania karnego nie zawiera, choć powinien, podstawy prawnej do przymusowego wyegzekwowania obowiązków wynikających z art. 192 i 192a KPK (w przepisach tych brakuje odesłania do art. 74 par. 3a KPK)

Szczegółowe cele stosowania środków przymusu

Zapewnienie udziału oskarżonego, a także osoby podejrzanej w postępowaniu oraz jego niezakłóconego przebiegu

- przeszukanie (mające na celu ustalenie miejsca pobytu osoby podejrzanej lub oskarżonego)
- zatrzymanie osoby podejrzanej (art. 243, 244 KPK)
- zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej (art. 247 KPK)
- zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie oskarżonego (art. 75 § 2 KPK, 376 § 1 zd. 2, 377 § 3, 382 KPK)
- środki zapobiegawcze (art. 249-277 KPK)
- poszukiwanie osoby podejrzanej lub oskarżonego (art. 278 KPK)
- list gończy (art. 279-280 KPK)
- list żelazny (art. 281-284 KPK)

Szczegółowe cele stosowania środków przymusu

Zapewnienie udziału w postępowaniu innych osób wzywanych lub zapewnienie wykonania ciążących na nich obowiązków procesowych

- Kary porządkowe (art. 285-290 KPK)
- Kary pieniężne z art. 19 i 20 KPK za niewykonanie obowiązków sygnalizacyjnych
- Środki tzw. policji sesyjnej przewidziane w art. 48-51 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych
 - Upomnienie albo wydalenie z sali rozpraw osoby naruszającej powagę, spokój lub porządek czynności sądowych
 - Kara grzywny do 3 tys. zł albo pozbawienia wolności do 14 dni w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sędziemu, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie

Szczegółowe cele stosowania środków przymusu

Zabezpieczenie wykonania prawomocnego orzeczenia sądowego

- Zabezpieczenie majątkowe

Zapewnienie powagi sądu i prawidłowego przebiegu postępowania sądowego

- uniemożliwienie opuszczenia sali przez oskarżonego (art. 374 § 2 KPK)

- czasowe usunięcie oskarżonego z sali rozpraw (375 § 1 KPK, 390 § 2 KPK)

- zarządzenia porządkowe przewodniczącego składu orzekającego, np. kontrola osób wchodzących na salę rozpraw (art. 372 KPK)

- środki tzw. policji sesyjnej z ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (por. poprzedni slajd)

Zasada proporcjonalności

Stosowanie środków przymusu zakłada ingerencję w prawa i wolności jednostki. Ważny jest więc sposób ich stosowania. Ramy tej ingerencji wyznacza **zasada proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP)**, która przewiduje, że:

- ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie
- tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie
- dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.
- ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Zasada proporcjonalności

Przejawy zasady proporcjonalności w KPK

- 1) **Ogólna klauzula wskazująca na ramy proporcjonalności danej czynności**

Przykładem jest przepis art. 227 KPK

Przeszukanie lub zatrzymanie rzeczy powinno być dokonane zgodnie z celem tej czynności, z zachowaniem umiaru, oraz w granicach niezbędnych dla osiągnięcia celu tych czynności przy zachowaniu należytej staranności, w poszanowaniu prywatności i godności osób, których ta czynność dotyczy, oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości.

Zasada proporcjonalności

Przejawy zasady proporcjonalności w KPK

2) Art. 248 KPK – nakaz natychmiastowego zwolnienia z urzędu zatrzymanego

§ 1. Zatrzymanego należy natychmiast zwolnić, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ nie zostanie on przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania; należy go także zwolnić na polecenie sądu lub prokuratora.

§ 2. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania.

Zasada proporcjonalności

Przejawy zasady proporcjonalności w KPK

3) Konieczność kontroli z urzędu stosowania środków zapobiegawczych

Art. 253 § 1. Środek zapobiegawczy należy niezwłocznie uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie albo zmianę.

4) Zasada subsydiarności stosowania tymczasowego aresztowania

Art. 257 KPK

§ 1. Tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy.

Zatrzymanie

- 1) Podstawa konstytucyjna (art. 41), konwencyjna (art. 5 § 1 lit. c EKPC)
- 2) Zatrzymanie w KPK a zatrzymanie pozaprocessowe
 - a) Art. 15 ust. 1 ustawy o Policji – Policja ma prawo do:
 - zatrzymywania osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego; (tzw. zatrzymanie penitencjarne)
 - zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia; (tzw. zatrzymanie porządkowe)

Zatrzymanie

- 1) Podstawa konstytucyjna (art. 41), konwencyjna (art. 5 § 1 lit. c EKPC)
- 2) Zatrzymanie w KPK a zatrzymanie pozaprosesowe
 - b) Art. 15a ustawy o Policji – Policja ma prawo do:
 - zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.

Zatrzymanie

2) Zatrzymanie w KPK a zatrzymanie pozaprocesowe

c) Art. 40 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i zapobieganiu alkoholizmowi

Osoby w stanie nietrzeźwości, które swoim zachowaniem dają powód do zgorszenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu lub zdrowiu innych osób, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień lub placówki, podmiotu leczniczego albo do miejsca zamieszkania lub pobytu. W razie braku izby wytrzeźwień osoby takie mogą być doprowadzone do jednostki Policji.

Osoby doprowadzone do izby wytrzeźwień lub jednostki Policji pozostają tam aż do wytrzeźwienia, nie dłużej niż 24 godziny.

Zatrzymanie

3) Zatrzymanie w KPK

Ujęcie obywatelskie - art. 243 KPK

Każdy ma prawo ująć osobę na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, jeżeli zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości.

Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce Policji. Uchybienie temu obowiązkowi grozi odpowiedzialnością karną.

Zatrzymanie

3) Zatrzymanie w KPK

Zatrzymanie właściwe – art. 244 KPK

Policja (inne organy w zakresie ich właściwości - Straż Graniczna, ABW, CBA, Żandarmeria Wojskowa, organy Krajowej Administracji Skarbowej)

mają prawo zatrzymać osobę podejrzaną:

jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo oraz spełniony jest przynajmniej jeden z warunków:

- zachodzi obawa ucieczki
- ukrycia się tej osoby
- zatarcia śladów przestępstwa
- nie można ustalić jej tożsamości
- istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.

Zatrzymanie

3) Zatrzymanie w KPK

Zatrzymanie właściwe – art. 244 KPK

Dopuszczalne jest zatrzymanie osoby, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Obligatoryjne zatrzymanie osoby podejrzanej - jeśli przestępstwo, o którym mowa powyżej, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Zatrzymanie

PRAWA ZATRZYMANEGO/OBOWIĄZKI ZATRZYMUJĄCEGO

- 1) Zatrzymanego należy natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata
- 2) Należy wysłuchać zatrzymanego (ma on prawo do milczenia)
- 3) Należy sporządzić protokół zatrzymania i doręczyć jego odpis zatrzymanemu
- 4) Zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem, a także bezpośrednią z nim rozmowę; zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny

Zatrzymanie

PRAWA ZATRZYMANEGO/OBOWIĄZKI ZATRZYMUJĄCEGO

- 5) Na żądanie zatrzymanego należy zawiadomić osobę najbliższą dla oskarżonego; może to być osoba wskazana przez oskarżonego; pracodawcę, szkołę lub uczelnię, w stosunku do żołnierza - jego dowódcę, a w przypadku, gdy oskarżonym jest przedsiębiorca lub niebędący pracownikiem członek organu zarządzającego przedsiębiorcy, na jego wniosek - zarządzającego przedsiębiorstwem.
- 6) Zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu. W zażaleniu zatrzymany może się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jego zatrzymania. Zażalenie przekazuje się niezwłocznie sądowi rejonowemu miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania, który również niezwłocznie je rozpoznaje.

Zatrzymanie

PRAWA ZATRZYMANEGO/OBOWIĄZKI ZATRZYMUJĄCEGO

- 7) w razie zatrzymania obywatela państwa obcego należy umożliwić mu - niezależnie od kontaktu z obrońcą - na jego prośbę także nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z właściwym urzędem konsularnym lub przedstawicielstwem dyplomatycznym
- 8) Niezwłocznie po zatrzymaniu osoby podejrzanej należy przystąpić do zebrania niezbędnych danych, a także o zatrzymaniu zawiadomić prokuratora. W razie istnienia podstaw, o których mowa w art. 258 § 1-3 KPK, należy wystąpić do prokuratora w sprawie skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie.

Zatrzymanie

Czas trwania zatrzymania

- 1) Czas trwania liczony jest od momentu zatrzymania właściwego, a w przypadku ujęcia, od momentu przekazania ujętego właściwemu organowi.
- 2) Zatrzymanego należy zwolnić:
 - a) gdy ustanie przyczyna zatrzymania
 - b) na polecenie sądu lub prokuratora
 - c) jeżeli w ciągu **48 godzin** od chwili zatrzymania przez uprawniony organ nie zostanie on przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania
 - d) jeżeli w ciągu **24 godzin** od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania.

Zatrzymanie

Czas trwania zatrzymania

- 3) Terminy 48-godzinny i 24-godzinny są odrębne i nie podlegają sumowaniu oraz wzajemnemu zaliczaniu! Są one zagwarantowane konstytucyjnie.
- 4) Czas zatrzymania jest istotny także z perspektywy liczenia czasu tymczasowego aresztowania (art. 265 KPK)

Ponowne zatrzymanie osoby podejrzanej **na podstawie tych samych faktów i dowodów** jest niedopuszczalne!

Zatrzymanie

Kodeks postępowania karnego przewiduje także możliwość zatrzymania i przymusowego doprowadzenia

- 1) **osoby podejrzanej i podejrzanego** (art. 247 KPK)
- 2) **oskarżonego** (art. 75 § 2 KPK, art. 376 § 1 zd. 2 KPK, art. 377 § 3 KPK, art. 382 KPK)
- 3) **innych osób** (por. uwagi dotyczące kar porządkowych)

Czynność ta ma zapewnić stawiennictwo danej osoby w toku czynności procesowych.

Poszukiwanie

Podstawa prawna – art. 278 KPK

Jeżeli **miejsce pobytu oskarżonego lub osoby podejrzanej nie jest znane**, zarządza się jego poszukiwanie.

Kompetencja sądu (rozstrzygającego postanowieniem) albo prokuratora (rozstrzygającego zarządzeniem).

Chodzi o osobę, której miejsce pobytu jest nieznane (nie chodzi zatem o ukrywanie się - wtedy zasadne jest sięgnięcie po list gończy).

List gończy

Wydawany jest wyłącznie w stosunku do **oskarżonego (podejznanego) wobec którego zastosowano tymczasowe aresztowanie** (nawet bez jego wcześniejszego przesłuchania - jeżeli bowiem postanowienie o tymczasowym aresztowaniu nie było wydane, można postanowienie takie wydać bez względu na to, czy nastąpiło przesłuchanie podejznanego).

Przesłanka – ukrywanie się

Kompetencja sądu albo prokuratora

Forma rozstrzygnięcia : postanowienie (o ściganiu listem gończym), sam list gończy to rozpowszechniany dokument będący skutkiem postanowienia o ściganiu w ten sposób

Nie przysługuje na nie zażalenie

Czas trwania tymczasowego aresztowania – określa sąd w ramach dopuszczalnych terminów przewidzianych w KPK.

List gończy

Przed wydaniem postanowienia o poszukiwaniu oskarżonego listem gończym, należy wyczerpać możliwości ustalenia jego adresu, w tym za pomocą dostępnych baz danych, oraz dokonać ustaleń, czy oskarżony nie przebywa w areszcie śledczym lub zakładzie karnym, a w razie bezskuteczności podjętych działań - zwrócić się do jednostki Policji właściwej według ostatniego miejsca zamieszkania lub pobytu oskarżonego z poleceniem wszczęcia poszukiwań.

List gończy

W razie ujęcia i zatrzymania osoby ściganej listem gończym należy niezwłocznie doprowadzić ją do sądu, który wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, w celu rozstrzygnięcia przez sąd o utrzymaniu, zmianie lub uchyleniu tego środka, chyba że prokurator po przesłuchaniu zatrzymanego zmienił już środek zapobiegawczy lub uchylił tymczasowe aresztowanie.

W toku postępowania przygotowawczego, prokurator po doprowadzeniu zatrzymanego najpierw do niego decyduje, czy jest dalsza potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania i jeżeli uzna, że takowa zachodzi to kieruje do sądu wniosek o jego przedłużenie i zarządza jego doprowadzenie do sądu.

List gończy

W liście gończym podaje się:

- 1) sąd lub prokuratora, który wydał postanowienie o poszukiwaniu listem gończym;
- 2) dane o osobie, które mogą ułatwić jej poszukiwanie, a przede wszystkim personalia, rysopis, znaki szczególne, miejsce zamieszkania i pracy, z dołączeniem w miarę możliwości fotografii poszukiwanego;
- 3) informację o treści zarzutu postawionemu oskarżonemu oraz o postanowieniu o jego tymczasowym aresztowaniu albo o zapadłym wyroku;
- 4) wezwanie każdego, kto zna miejsce pobytu poszukiwanego, do zawiadomienia o tym najbliższej jednostki Policji, prokuratora lub sądu;
- 5) ostrzeżenie o odpowiedzialności karnej za ukrywanie poszukiwanego lub dopomaganie mu w ucieczce.

W liście gończym można wyznaczyć nagrodę za ujęcie lub przyczynienie się do ujęcia poszukiwanego, a także udzielić zapewnienia o utrzymaniu tajemnicy co do osoby informującej.

List gończy rozpowszechnia się, zależnie od potrzeby, przez rozestanie, rozplakatowanie lub opublikowanie, w szczególności za pomocą prasy, radia, telewizji i Internetu.

List żelazny

- 1) Charakter prawny listu żelaznego – **spełnia on podobną funkcję jak środki zapobiegawcze**, gdyż zapewnia prawidłowy tok postępowania (stawiennictwo oskarżonego w toku postępowania). Zawiera jednak **element porozumienia**, w ramach którego za nieutrudnianie postępowania przez oskarżonego sąd godzi się na jego odpowiadanie z wolnej stopy.
- 2) Wydawany jest w stosunku do oskarżonego przebywającego **za granicą** (niezależnie od powodów)
- 3) W przedmiocie listu żelaznego rozstrzyga **właściwy miejscowo sąd okręgowy**. Wydaje w tym przedmiocie **postanowienie, które jest niezaskarżalne**.

List żelazny

- 4) List żelazny zapewnia oskarżonemu pozostawanie na wolności aż do prawomocnego ukończenia postępowania. Należy jednak pamiętać, że odnosi się jedynie do postępowania, w związku z którym wydano list żelazny i w żadnym razie nie rozciąga się na inne postępowania, w szczególności w sprawach, w których nastąpiło prawomocne skazanie.
- 5) Oskarżony ma obowiązek:
 - stawiennictwa w oznaczonym terminie na wezwanie sądu, a w postępowaniu przygotowawczym - także na wezwanie prokuratora;
 - przebywania w miejscu pobytu w kraju i opuszczanie go tylko za zgodą sądu
 - zaniechania matactwa (oskarżony nie będzie nakłaniał do fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób starał się utrudniać postępowanie karne).

List żelazny

W razie nieusprawiedliwionego niestawienia się oskarżonego na wezwanie lub naruszenia innych warunków listu żelaznego, właściwy miejscowo sąd okręgowy **orzeka o odwołaniu listu żelaznego**. Postanowienie to jest zaskarżalne.

Wydanie listu żelaznego można uzależnić od złożenia poręczenia majątkowego (**tzw. list żelazny warunkowy**). Ma to stanowić dodatkową formę wzmocnienia pewności zawieranej między oskarżonym a sądem umowy.

W razie odwołania listu żelaznego z powodu naruszenia warunków jego zawarcia wartości majątkowe udzielone z tytułu poręczenia ulegają przepadkowi lub ściągnięciu. Orzeka w tym przedmiocie właściwy miejscowo sąd okręgowy. Postanowienie to jest zaskarżalne.

Kary porządkowe

1) Kara pieniężna (do 3 tys. zł)

Można ją nałożyć na:

- a) świadka
- b) biegłego,
- c) tłumacza
- d) specjalistę

Wyjątkowo: obrońcę lub pełnomocnika

Powód : niestawiennictwo bez należytego usprawiedliwienia
lub przedwczesne opuszczenie bez zezwolenie organu
miejsca przeprowadzania czynności procesowej

Kary porządkowe

1) Kara pieniężna (do 3 tys. zł)

Można nałożyć na osobę, która bezpodstawnie uchyla się od:

- a) złożenia zeznania,
- b) wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty,
- c) złożenia przyrzeczenia,
- d) wydania przedmiotu,
- e) dopełnienia obowiązków poręczyciela,
- f) spełnienia innego ciążącego na niej obowiązku w toku postępowania,
- g) przedstawiciela lub kierownika instytucji, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej obowiązanej udzielić pomocy organowi prowadzącemu postępowanie karne, która bezpodstawnie nie udziela pomocy w wyznaczonym terminie.

Kary porządkowe

2) Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie

Można je zarządzić w stosunku do:

a) świadka

Wyjątkowo:

b) biegłego,

c) tłumacza

d) specjalisty

Powód: niestawiennictwo bez należytego usprawiedliwienia lub przedwczesne opuszczenie bez zgody organu miejsca przeprowadzania czynności procesowej

Kary porządkowe

Nałożoną karę pieniężną należy uchylić, jeżeli **ukarany dostatecznie usprawiedliwi swe niestawiennictwo lub samowolne oddalenie się.**

Usprawiedliwienie może nastąpić w ciągu **tygodnia** od daty doręczenia postanowienia wymierzającego karę pieniężną.

Kary porządkowe

3) Aresztowanie

W razie uporczywego uchylania się od:

- złożenia zeznania,
- wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty
- wydania przedmiotu

można zastosować, niezależnie od kary pieniężnej,
aresztowanie na czas nie przekraczający 30 dni.

Aresztowanie należy uchylić, jeżeli osoba aresztowana spełni obowiązek albo postępowanie przygotowawcze lub postępowanie w danej instancji ukończono.

Wyłączenie stosowania: strony, ich obrońcy i pełnomocnicy, a w zakresie kary za niedopełnienie obowiązku wydania rzeczy - także do osób, które mogą się uchylić od złożenia zeznań.

Kary porządkowe

4) Obciążenie kosztami postępowania

Osobę, w tym obrońcę, pełnomocnika lub oskarżyciela publicznego, która przez niewykonanie obowiązku stawiennictwa albo innego obowiązku procesowego spowodowała dodatkowe koszty postępowania, można obciążyć tymi kosztami.

Dopuszczalne jest obciążenie kosztami kilku osób solidarnie.

W razie uchylenia kary porządkowej ustaje również obowiązek pokrycia kosztów postępowania.

Kary porządkowe

Organy stosujące kary porządkowe:

1) Postępowanie przygotowawcze – prokurator

Wyjątek:

aresztowanie oraz kara pieniężna nakładana na obrońcę lub pełnomocnika – w tym przypadku orzeka sąd rejonowy miejsca prowadzenia postępowania – unormowanie to ma walor gwarancyjny

2) Postępowanie jurysdykcyjne – sąd przed którym sprawa się toczy

Na postanowienie w przedmiocie kary porządkowej przysługuje zażalenie (w przypadku postanowienia prokuratora do sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie).

Zabezpieczenie majątkowe

Środek przymusu mający na celu zabezpieczenie wykonania orzeczenia, które ma zapaść w sprawie karnej.

Może być stosowane w razie zarzucenia oskarżonemu popełnienia przestępstwa, za które lub w związku z którym można orzec:

- 1) grzywnę,
 - 2) świadczenie pieniężne,
 - 3) przepadek,
 - 4) środek kompensacyjny,
 - 5) zwrot pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości
- Zabezpieczenie może dotyczyć też kosztów sądowych.

Zabezpieczenie majątkowe

Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym może zostać wydane z urzędu i dotyczyć:

- mienia oskarżonego lub
- mienia, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w okresie 5 lat przed popełnieniem przestępstwa do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku (art. 45 par. 2 KK)

jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

Zabezpieczenie majątkowe

Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym może zostać wydane z urzędu i dotyczyć:

- mienia osoby fizycznej, o której mowa w art. 44a Kodeksu karnego (właściciela przedsiębiorstwa, które służyło do popełnienia przestępstwa)
- mienia osoby fizycznej, prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, o której mowa w art. 45 § 3 Kodeksu karnego (korzyść z przestępstwa przeniesiona przez sprawcę na inną osobę)
- mienia, które podlegałoby przepadkowi na podstawie art. 45a § 1 lub 2 Kodeksu karnego oraz art. 33 § 3, art. 43 § 1 lub 2 lub art. 43a Kodeksu karnego skarbowego
- mienie podmiotu zobowiązanego, o którym mowa w art. 91a KPK (osoba, która osiągnęła korzyść z przestępstwa popełnionego przez skazanego)

Zabezpieczenie majątkowe

Zabezpieczenie majątkowe może zasadniczo nastąpić na mieniu stanowiącym własność oskarżonego, ewentualnie na mieniu, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w okresie 5 lat przed popełnieniem przestępstwa do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku (art. 45 § 2 k.k.). Przyjmuje się przy tym, że sformułowanie "na mieniu oskarżonego" upoważnia również do dokonania zabezpieczenia mienia, wobec którego prawo własności przysługuje oskarżonemu tylko w części lub łącznie z innymi osobami.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 czerwca 2017 r., II AKz 219/17, LEX nr 2541514

Zabezpieczenie majątkowe

Zabezpieczenie majątkowe należy niezwłocznie uchylić w całości lub w części, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których zostało ono zastosowane w określonym rozmiarze, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie choćby w części.

Zabezpieczenie upada, gdy nie zostaną prawomocnie orzeczone: grzywna, przepadek, nawiązka, świadczenie pieniężne lub nie zostanie nałożony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a powództwo o te roszczenia nie zostanie wytoczone przed upływem 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia. W razie wytoczenia powództwa w powyższym terminie zabezpieczenie pozostaje w mocy, jeżeli w postępowaniu cywilnym sąd nie orzeknie inaczej.

Zabezpieczenie majątkowe

W postanowieniu określa się kwotowo zakres i sposób zabezpieczenia, uwzględniając rozmiar możliwej do orzeczenia w okolicznościach danej sprawy grzywny, środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych.

Rozmiar zabezpieczenia powinien odpowiadać jedynie potrzebom tego, co ma zabezpieczać.

Wymóg kwotowego określenia zabezpieczenia nie dotyczy zabezpieczenia na zajętych przedmiocie podlegającym przepadkowi, jako pochodzącym bezpośrednio z przestępstwa lub służącym albo przeznaczonym do jego popełnienia.

Zabezpieczenie majątkowe

Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym wydaje **sąd prowadzący sprawę, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator.**

Na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje **zażalenie**. Jeżeli postanowienie wydał prokurator, a postępowanie przygotowawcze prowadzone jest w okręgu innego sądu niż sąd miejscowo i rzeczowo właściwy, zażalenie przysługuje do sądu rzeczowo właściwego do rozpoznania tej sprawy w pierwszej instancji, w którego okręgu prowadzone jest postępowanie przygotowawcze.

Podmiot zainteresowany może złożyć **wniosek o uchylenie lub zmianę zabezpieczenia majątkowego**. Na postanowienie w tym przedmiocie zażalenie przysługuje, ale z 3-miesięczną karencją, o której mowa w art. 254 par. 2 KPK.

Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym z chwilą wydania stanowi tytuł wykonawczy. Technicznie przebiega ono na zasadach określonych w Kodeksie postępowania cywilnego.

Tymczasowe zajęcie

W razie popełnienia przestępstwa, w przypadku którego można orzec zabezpieczenie majątkowe, Policja (inne uprawnione organy) może dokonać **tymczasowego zajęcia mienia ruchomego** osoby podejrzanej (podejrzanego), jeżeli zachodzi obawa usunięcia tego mienia.

Tymczasowe zajęcie nie może dotyczyć przedmiotów, które nie podlegają egzekucji (określone w Kodeksie postępowania cywilnego)

Tymczasowe zajęcie upada, jeżeli w ciągu **7 dni** od daty jego dokonania nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym.

Środki zapobiegawcze

Środki zapobiegawcze

1. Cel stosowania środków zapobiegawczych:

w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania (ich rolą nie jest antycypacja kary, zemsta na rzekomym sprawcy, wygoda organu procesowego, w którego gestii pozostaje oskarżony, itp.) – art. 249 par. 1 KPK

wyjątkowo w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa – art. 249 par. 1 KPK

Przepis art. 258 par. 3 KPK precyzuje tę kwestię:

- tylko w stosunku do oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku oraz
- zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Środki zapobiegawcze

2. Organy stosujące:

Prokurator oraz sąd

Tymczasowe aresztowanie – wyłącznie sąd

3. Ogólna podstawa stosowania:

zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo – art. 249 par. 1 in fine k.p.k.

4. Podstawy szczególne:

- art. 258 KPK

- a także w odniesieniu do niektórych nieizolacyjnych środków: np. art. 266 § 2 KPK., art. 275a § 1 KPK, art. 277 § 1 KPK

Środki zapobiegawcze

5. Wyłączenie możliwości stosowania środków zapobiegawczych – art. 259 KPK
6. Stosowanie możliwe tylko w stosunku do podejrzanego i oskarżonego. Konieczne jest zawsze wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313 KPK).
7. Przed zastosowaniem środka zapobiegawczego sąd albo prokurator stosujący środek przesłuchuje oskarżonego, chyba że jest to niemożliwe z powodu jego ukrywania się lub jego nieobecności w kraju.

Środki zapobiegawcze

8. Środki zapobiegawcze mogą być stosowane aż do chwili rozpoczęcia wykonania kary. W przypadku tymczasowego aresztowania tylko w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności (bez jej warunkowego zawieszenia)
9. Zawieszenie postępowania nie stoi na przeszkodzie orzekaniu co do środków zapobiegawczych (art. 255 KPK).

Uniwersytet
Wrocławski

Wykład
Środki przymusu
Tymczasowe aresztowanie

Tymczasowe aresztowanie

Tymczasowe aresztowanie

Dyrektywy stosowania tymczasowego aresztowania – ogólne, ale wiążące, wskazówki dotyczące tego jak stosować ten środek zapobiegawczy i jak interpretować przepisy regulujące jego stosowanie.

- 1) **Dyrektywa minimalizacji tymczasowego aresztowania** – art. 257 § 1 KPK - tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli wystarczający jest inny środek zapobiegawczy.
- 2) **Dyrektywa adaptacji tymczasowego aresztowania do sytuacji procesowej oskarżonego** – art. 253 par. 1 KPK - Środek zapobiegawczy należy niezwłocznie uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie albo zmianę (z urzędu!)

Tymczasowe aresztowanie

Dyrektywy stosowania tymczasowego aresztowania –

- 3) **Dyrektywa adekwatności (proporcjonalności) tymczasowego aresztowania do sytuacji procesowej oskarżonego** – art. 258 par. 4 KPK - Decydując o zastosowaniu określonego środka zapobiegawczego, uwzględnia się rodzaj i charakter obaw wskazanych w art. 258 § 1-3 KPK, przyjętych za podstawę stosowania danego środka oraz nasilenie ich zagrożenia dla prawidłowego przebiegu postępowania w określonym jego stadium.

Tymczasowe aresztowanie

Przesłanki (tożsame z omówionymi powyżej przesłankami stosowania środków zapobiegawczych w ogóle)

Przesłanka ogólna – art. 249 par. 1 KPK

Przesłanki szczególne – art. 258 KPK

- 1) zachodzi uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu,
- 2) zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne (tzw. obawa matactwa)

Tymczasowe aresztowanie

Przesłanki:

Szczególne – art. 258 KPK

- 3) jeżeli oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą.

Tymczasowe aresztowanie

Nie sama możliwość skazania na surową karę uzasadnia tymczasowe aresztowanie oskarżonego, ale wynikająca stąd obawa, że przewidując, iż zostanie mu wymierzona taka kara, oskarżony może podjąć działania w celu zdestabilizowania prawidłowego toku postępowania, czemu zapobiec może wyłącznie stosowanie tymczasowego aresztowania.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 maja 2016 r., II AKz 168/16, LEX nr 2155401

Tymczasowe aresztowanie

Przesłanki:

Szczególne – art. 258 KPK

- 4) Środek zapobiegawczy można wyjątkowo zastosować także wtedy, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Tymczasowe aresztowanie

W postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania prokurator ma wykazać występowanie ogólnej i szczególnej przestanki środków zapobiegawczych, co wynika ze skargowego charakteru tego postępowania. Na prokuratorze spoczywa więc ciężar wykazania, że zebrane w sprawie dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany popełnił zarzucane mu przestępstwo (art. 249 § 1 KPK) oraz, że zachodzi uzasadniona obawa bezprawnego utrudniania przez podejrzanego prawidłowego toku postępowania (art. 258 § 1 i 2 KPK). Dlatego we wniosku w przedmiocie tymczasowego aresztowania prokurator obowiązany jest podać dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu przestępstwa oraz okoliczności przemawiające za istnieniem zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania (art. 250 § 2a KPK). Ciężar wykazania przestanki ogólnej i szczególnej tymczasowego aresztowania oraz dalszych środków zapobiegawczych odnosi się nie tylko do wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, ale także do każdego kolejnego wniosku o przedłużenie tego środka, co wynika z dyrektywy adaptacji środków zapobiegawczych do sytuacji procesowej oskarżonego, o której mowa w art. 253 § 1 KPK.

Wyrok SA we Wrocławiu, II AKz 307/18, OSAW 2018/1/375

Tymczasowe aresztowanie

Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania:

- 1) Jeżeli szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie, należy odstąpić od tymczasowego aresztowania, zwłaszcza gdy pozbawienie oskarżonego wolności:
 - spowodowałoby dla jego życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo,
 - pociągałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla oskarżonego lub jego najbliższej rodziny.

Tymczasowe aresztowanie

Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania:

- 2) Tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia.
- 3) Tymczasowe aresztowanie nie może być stosowane, jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku.

Tymczasowe aresztowanie

Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania:

Ograniczenia przewidziane w pkt 2 i 3 nie mają zastosowania, gdy oskarżony ukrywa się, uporczywie nie stawia się na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudnia postępowanie albo nie można ustalić jego tożsamości.

Ograniczenie przewidziane w pkt 2 nie ma również zastosowania, gdy zachodzi wysokie prawdopodobieństwo orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym.

Tymczasowe aresztowanie

Podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą stanowić jedynie ustalenia poczynione na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy (ich udostępnianie przebiega na podstawie art. 156 par. 5a KPK)

Sąd, uprzedzając o tym prokuratora, uwzględnia z urzędu także okoliczności, których prokurator nie ujawnił, po ich ujawnieniu na posiedzeniu, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego.

Wyjątek: art. 250 par. 2b k.p.k.

Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności świadka lub osoby dla niego najbliższej, prokurator dołącza do wniosku o tymczasowe aresztowanie, w wyodrębnionym zbiorze dokumentów, dowody z zeznań świadka, których nie udostępnia się oskarżonemu i jego obrońcy.

Tymczasowe aresztowanie

Przed zastosowaniem środka zapobiegawczego sąd albo prokurator stosujący środek przesłuchuje oskarżonego, chyba że jest to niemożliwe z powodu jego ukrywania się lub jego nieobecności w kraju.

Należy dopuścić do udziału w przesłuchaniu ustanowionego obrońcę, jeżeli się stawia; zawiadomienie obrońcy o terminie przesłuchania nie jest obowiązkowe, chyba że oskarżony o to wnosi, a nie utrudni to przeprowadzenia czynności.

O terminie przesłuchania sąd zawiadamia prokuratora.

Powyższe unormowania stanowią ważną gwarancję osobistego kontaktu organu procesowego z osobą, w stosunku do której ma być zastosowane tymczasowe aresztowanie, a tym samym stanowią mechanizm minimalizacji pomyłek i weryfikacji podstawy dowodowej stosowania tego środka.

Tymczasowe aresztowanie

Tymczasowe aresztowanie stosuje w postępowaniu przygotowawczym na posiedzeniu na wniosek prokuratora sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a w wypadkach nie cierpiących zwłoki także inny sąd rejonowy (na okres do maksymalnie 3 miesięcy)

Jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy nie można było ukończyć postępowania przygotowawczego w terminie 3 miesięcy, na wniosek prokuratora, **sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy**, gdy zachodzi tego potrzeba, może przedłużyć tymczasowe aresztowanie na okres, który łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy.

Jednorazowy maksymalny okres orzeczenie o tymczasowym aresztowaniu w postępowaniu przygotowawczym nie może przekroczyć **3 miesięcy**.

Tymczasowe aresztowanie

Po wniesieniu aktu oskarżenia tymczasowe aresztowanie stosuje **sąd, przed którym sprawa się toczy.**

Nadzwyczajne uprawnienie do przedłużenia aresztowania na dalsze terminy:

- Przedłużenie tymczasowego aresztowania ponad okres 12 miesięcy w postępowaniu przygotowawczym - sąd apelacyjny, w którego okręgu prowadzi się postępowanie na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo
- Przedłużenie tymczasowego aresztowania ponad okres powyżej 2 lat przed wydaniem orzeczenia w pierwszej instancji - sąd apelacyjny, w którego okręgu prowadzi się postępowanie na wniosek właściwego sądu.

Tymczasowe aresztowanie

Dodatkowe przesłanki, które są niezbędne do wykazania, aby można było przedłużyć tymczasowe aresztowanie powyżej wskazanych okresów:

Przedłużenie jest możliwe tylko w sytuacji, jeżeli konieczność taka powstaje w związku:

- z zawieszeniem postępowania karnego,
- czynnościami zmierzającymi do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego,
- wykonywaniem czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawłości lub poza granicami kraju,
- celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.

Tymczasowe aresztowanie

Należy jednak pamiętać, że:

- 1) przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres przekraczający 12 miesięcy w postępowaniu przygotowawczym nie stosuje się, gdy kara realnie grożąca oskarżonemu za zarzucane mu przestępstwo nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, chyba że konieczność takiego przedłużenia jest spowodowana celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.
- 2) w przypadku przedłużenia na okres przekraczający 2 lata przed wydaniem orzeczenia w pierwszej instancji, nie może ono nastąpić, gdy kara realnie grożąca oskarżonemu za zarzucane mu przestępstwo nie przekroczy ona 5 lat pozbawienia wolności, chyba że konieczność takiego przedłużenia jest spowodowana celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.

Tymczasowe aresztowanie

Okres tymczasowego aresztowania liczy się **od dnia zatrzymania.**

Środki zapobiegawcze mogą być stosowane **aż do chwili rozpoczęcia wykonania kary.** Przepis niniejszy stosuje się do tymczasowego aresztowania tylko w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności.

Tymczasowe aresztowanie

Jeżeli zachodzi potrzeba przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania:

- **w postępowaniu przygotowawczym** – rozstrzyga o tym właściwy sąd na posiedzeniu.

Prokurator i obrońca mają prawo wziąć udział w posiedzeniu sądu dotyczącym przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania.

Na żądanie podejrzanego, który nie ma obrońcy, wyznacza się do tej czynności obrońcę z urzędu. Niestawiennictwo obrońcy lub prokuratora należycie zawiadomionych o terminie nie tamuje rozpoznania sprawy.

W posiedzeniu nie bierze udziału aresztowany.

Tymczasowe aresztowanie

Jeżeli zachodzi potrzeba przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania:

- **w postępowaniu sądowym** – rozstrzyga o tym właściwy sąd w toku postępowania (na rozprawie albo na posiedzeniu)

Tryby kontroli tymczasowego aresztowania (innych środków przymusu)

- 1) Kontrola w trybie zażaleniowym (art. 252 KPK)
- 2) Kontrola z urzędu (art. 253 par. 1-2 KPK)
- 3) Kontrola w trybie złożenia wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego (art. 254 KPK) –

Ta kontrola może także pociągać za sobą weryfikację instancyjną w trybie zażaleniowym - Na postanowienie w przedmiocie wniosku oskarżonemu przysługuje zażalenie, ale tylko wtedy, gdy wniosek został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie środka zapobiegawczego.